

Мельник Л. М., к.е.н., доцент, Вознюк Т. В., студентка (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

В статті узагальнено наукові підходи щодо сутності фінансового моніторингу. Систематизовано суб'єктів фінансового моніторингу, визначено основні завдання їх діяльності. Проаналізовано показники діяльності суб'єктів системи фінансового моніторингу. Розглянуто етапи проходження процесу фінансового моніторингу. Окреслено проблеми функціонування системи фінансового моніторингу. Надано пропозиції та визначено інструменти для підвищення ефективності фінансового моніторингу.

Ключові слова: фінансовий моніторинг; фінансова безпека; суб'єкти фінансового моніторингу; банківська система.

Впровадження фінансових та інформаційних технологій, розвиток і глобалізація світової економіки, відкриття кордонів призводить, як до позитивних, так і до негативних наслідків, зокрема до зростання фінансової злочинності. Найбільш сприятливими для «відмивання» грошей стають фінансові ринки країн, що розвиваються. За підрахунками експертів та фінансових аналітиків, щорічно через нелегальні фінансові потоки ці країни втрачають 1-1,6 трлн доларів США [1]. Для того, щоб подолати вищезазначені проблеми, в Україні повинна бути створена дієва та якісна система фінансової безпеки, одним із вагомих елементів якої виступає фінансовий моніторинг.

Зважаючи на актуальність, питання побудови ефективної системи фінансового контролю дедалі більше опиняються в центрі уваги науковців. Дослідженню проблемних аспектів організації фінансового моніторингу присвятили праці такі науковці, як Виговська Н. Г., Дмитров С. О., Д'яконова І. І., Киріянов Б. Ф., Костирко Р. О., Куришко О. О., Хмельницький В. А., Шиян Д. В. та інші. Відзначаючи вагомий внесок даних дослідників в розбудову системи фінансового контролю, слід зазначити, що питання пошуку шляхів підвищення ефективності діяльності суб'єктів фінансового моніторингу потребують подальшого вирішення.

Метою даної статті є обґрунтування ролі суб'єктів фінансового

моніторингу в сучасній системі фінансової безпеки країни та визначення шляхів підвищення ефективності їх діяльності.

Фінансовий моніторинг виступає одним із основних фінансових інструментів забезпечення обліку і контролю грошових потоків, що підвищує рівень економічної безпеки держави. У довідниковій літературі зазначається, що термін «моніторинг» має англійське походження та означає безперервне стеження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату, а також прогнозування та запобігання критичним ситуаціям [2, С. 687].

Схожий підхід щодо трактування даного поняття пропонує й Е. М. Коротков, який вважає, що моніторинг – це «систематичне відстеження процесів або тенденцій, постійне спостереження з метою своєчасної оцінки ситуацій, що виникають» [3, С. 293].

Досить часто фінансовий моніторинг визначають, як метод фінансового контролю. Зокрема, О. П. Орлюк зауважує, що фінансовий моніторинг – це метод фінансового контролю, що передбачає постійне ознайомлення із загальним станом фінансово-господарської діяльності об'єкта контролю, виконання ним управлінських рішень. Крім того, автор зазначає основну мету фінансового моніторингу – виявлення ознак, які можуть свідчити про наявність фінансових чи інших порушень, та звернення на це уваги об'єкта контролю, аби запобігти порушенням у будь-якій формі [4, С. 158–159].

Існує також думка щодо віднесення фінансового моніторингу до форм фінансового контролю. Так, А. Клименко відносить фінансовий моніторинг до особливої форми фінансового контролю, який здійснюється уповноваженими державними органами у сфері фінансового контролю та суб'єктами первинного фінансового моніторингу і спрямований на виявлення операцій, пов'язаних з легалізацією доходів, здобутих злочинним шляхом [5, С. 104].

В контексті методу фінансового контролю розглядає фінансовий моніторинг і Н. В. Синюгіна, яка стверджує, що фінансовий моніторинг – це складний багатоступінчатий процес з приводу врахування змін у розвитку фінансових відносин досліджуваного суб'єкта господарювання протягом часу, який здійснюється відповідно до основних складових частин моніторингу та згідно з показниками, що визначають доцільність розкриття згаданих відносин взагалі [6]. На нашу думку, такий підхід до трактування фінансового моніторингу занадто всеохоплюючий та може поширюватися на поняття самого фінансового контролю,

оскільки зміст саме фінансового контролю полягає у спостереженні та порівнянні фактичних показників фінансової діяльності суб'єктів фінансових правовідносин із заданими показниками, чого не має на меті фінансовий моніторинг.

Найбільш узагальнене визначення фінансового моніторингу дає Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Згідно даного Закону фінансовий моніторинг – сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [7].

Відповідно до тієї ж самої статті, але п.11 державний фінансовий моніторинг – сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами державного фінансового моніторингу і спрямовуються на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.

А первинний фінансовий моніторинг – сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами первинного фінансового моніторингу і спрямовані на виконання вимог цього Закону, нормативно-правових актів суб'єктів державного фінансового моніторингу, що включають, зокрема, проведення обов'язкового та внутрішнього фінансового моніторингу.

Згідно ст. 5 даного Закону система фінансового моніторингу складається з первинного та державного рівнів. Суб'єктами первинного фінансового моніторингу є:

- банки, страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи;
- платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем;
- товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами;
- професійні учасники фондового ринку (ринку цінних паперів);
- оператори поштового зв'язку, інші установи, які проводять фінансові операції з переказу коштів;
- філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які надають фінансові послуги на території України;

спеціально визначені суб'єкти первинного фінансового моніторингу, зокрема:

- суб'єкти підприємницької діяльності, які надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна;

- суб'єкти господарювання, які здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них;

- суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та азартні ігри, у тому числі казино, електронне (віртуальне) казино;

- нотаріуси, адвокати, адвокатські бюро та об'єднання, аудиторів, аудиторські фірми, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку, суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги.

Суб'єктами державного фінансового моніторингу виступають Національний банк України, Міністерство юстиції України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, спеціально уповноважений орган тощо [7].

Одним із перших завдань суб'єктів фінансового контролінгу є вивчення клієнтів; виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу та повідомлення про такі факти відповідних органів; проведення оцінки ризиків своїх клієнтів. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу є учасниками так званих фінансових груп, які розробляють та впроваджують єдині правила фінансового моніторингу. Дані правила стосуються всіх учасників і поширюються на всіх суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

З метою виконання своїх основних завдань та обов'язків суб'єкти первинного фінансового моніторингу, згідно законодавства мають право звертатися із певними запитами до НБУ, правоохоронних органів, юридичних осіб, а також до органів державної влади з метою отримання інформації про незаконний вивід коштів, легалізації грошей і цінностей незаконним шляхом, а також фінансування тероризму.

Суб'єкти державного фінансового моніторингу, які виконують функції державного регулювання та нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу, встановлюють кваліфікаційні вимоги щодо відповідальних працівників відповідних суб'єктів первинного фінансового моніторингу.

Система протидії відмиванню злочинних доходів та фінансуванню тероризму в першу чергу реагує на повідомлення про фінансові операції, які суб'єкти первинного фінансового моніторингу надсилають до спеціально уповноваженого органу, в нашому випадку це Державна служба фінансового моніторингу України (далі – ДСФМУ). Як свідчать дані Державної служби фінансового моніторингу в Україні, найбільш активними в системі звітування є банки, що відображено на рис. 1.

Вони в свою чергу повідомляють про операції, які підлягають фінансовому моніторингу, і відправляють лист-повідомлення. Згідно із статистичними даними за період III кварталів 2019 року від банківських установ було отримано близько 99% від загальної кількості повідомлень про операції, що підпадають під фінансовий моніторинг. Причому ці тенденції спостерігаються протягом всіх досліджуваних років.

Проте ДСФМУ проводить аналіз отриманих даних та відбирає лише деякі з них для проведення активної роботи. І хоча кількість надісланих повідомлень зросла, частка повідомлень, що підлягають активному опрацюванню з боку Держфінмоніторингу, дещо зменшилася.

Рис. 1. Структура суб'єктів системи фінансового моніторингу, що надавали інформацію органам ДСФМУ в 2015-2019 рр.

* Складено автором на основі [8]

Серед суб'єктів первинного фінансового моніторингу, що стали на облік в Держфінмоніторингу, найбільшою є питома вага саме

банківських установ, які надсилають свої повідомлення лише у електронному вигляді, що забезпечує швидкість обміну інформацією. Зазначимо, що інші небанківські установи надсилають свої повідомлення, як в електронному, так і в паперовому вигляді. Але, оскільки, сучасна комп'ютерна мережа дуже розвинена, то кількість повідомлень в паперовому вигляді є мізерною (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість повідомлень про фінансові операції, взятих на облік ДСФМ, в розрізі типів подання станом на 25.10.2019

Тип установи	Кількість отриманих повідомлень у паперовій формі	Кількість отриманих повідомлень у електронній формі
Банківські установи	-	3 8003 690
Небанківські установи	39	28 948

* Складено автором на основі [8]

Серед небанківських установ найбільш активними у поданні повідомлень були професійні учасники фондового ринку. Питома вага таких повідомлень у загальному обсязі взятих на облік повідомлень про фінансові операції, що надійшли до Держфінмоніторингу від небанківського сектору, склала 46,65% (табл. 2).

Таблиця 2

Питома вага повідомлень про фінансові операції, що надійшли від небанківського сектору та взяті на облік ДСФМ протягом 2018 року

Тип установи	Кількість надісланих повідомлень, шт.	Питома вага, %
Професійні учасники фондового ринку	45 805	46,65
Страхові установи	40 020	40,76
Інші суб'єкти господарювання, які надають фін послуги	6 810	6,94
Інші СПФМ	4 927	5,02
Суб'єкти господарювання, що проводять лотереї	600	0,61
Нотаріуси	20	0,02

* Складено автором на основі [8]

Аналіз динаміки фінансових операцій, що були взяті на облік ДСФМ від учасників небанківського сектору, проведений за 2014-2018 рр., свідчить, що у загальній кількості цих операцій

розширилась частка професійних учасників фондового ринку та, водночас, зменшилась частка страхових установ (рис. 2).

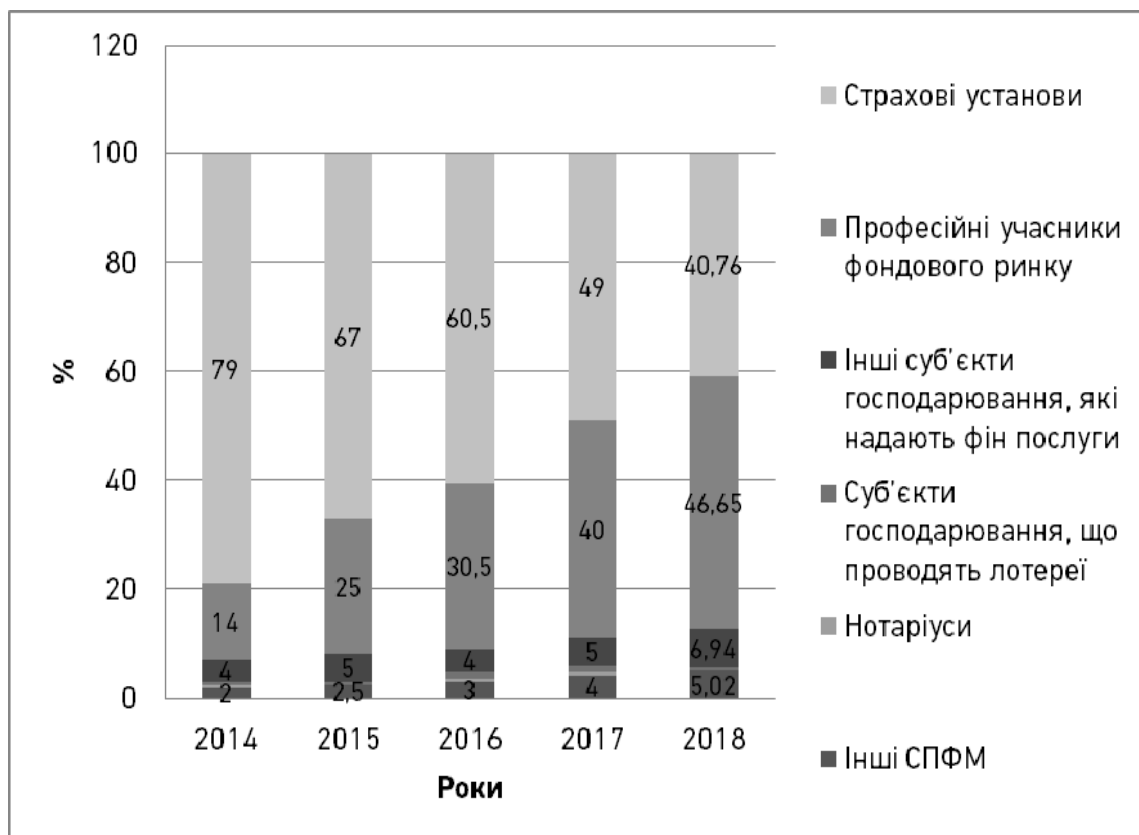

Рис. 2. Питома вага операцій, що були взяті на облік ДСФМ від небанківського сектору за 2014-2018 рр.

*Складено автором на основі [8]

Протягом 2018 року для активної роботи було відібрано 526 372 повідомлень про фінансові операції, що стали базою для формування 2999 досьє для проведення фінансових розслідувань. В порівнянні з попереднім 2017 роком кількість повідомлень про фінансові операції, що стали базою для формування досьє, зростає на 32,3% або на 128 479 повідомлень (рис. 3).

Очевидно, що процес фінансового моніторингу передбачає декілька етапів проходження. На стадіях первинної обробки та передачі інформації її здійснюють СПФМ. Далі вона потрапляє до ДСФМУ, де її приймають, опрацьовують та відбирають для проведення активної роботи. У випадках підтвердження факту, що операція пов'язана з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних незаконним шляхом, відбуваються звернення до відповідних уповноважених органів і подальше відкриття кримінальної справи.

Рис. 3. Динаміка формування досьє за результатами фінансового моніторингу у 2014-2018 рр.

*Складено автором на основі [8]

Провівши аналіз функціонування системи фінансового моніторингу в Україні за період з 2015 по 2019 роки, можемо зробити наступні висновки:

- має місце значне зростання обсягу подання інформації до ДСФМУ;

- основними суб'єктами, що надають таку інформацію є банківські установи (більше 95%), хоча їхня питома вага в обсязі суб'єктів первинного фінансового моніторингу, що зареєстровані в ДСФМУ, є меншою 1%;

- саме банківські установи здійснюють виключно електронне подання інформації, що скорочує витрати часу та ресурсів на її передачу;

- відбулося зменшення частки відібраних повідомлень для активної роботи в їх загальній структурі, що може бути наслідком зростання кількості надходжень повідомлень;

- зросла кількість сформованих досьє;

- знижується частка відкритих кримінальних справ та справ, за якими винесено вирок.

Таким чином, суб'єктами, які підлягають найбільшим ризикам щодо втягнення в схеми з нелегальними грошовими потоками є банківські установи. Для підвищення ефективності протидії цим явищам вважаємо за потрібне в банківській сфері: покращити якість проведення аудиту коштів, що надходять до

статутного фонду суб'єктів господарювання; виявляти та ліквідувати тіньові банки; створити єдину централізовану базу даних, де б містилася інформація про всі підозрілі операції та такі, що підлягають фінансовому моніторингу; систематично перевіряти кошти, що надходять з-за кордону під виглядом інвестицій; посилити боротьбу з корупцією в органах управління фінансових установ; забезпечити взаємодію контролюючих та правоохоронних органів з метою протидії відмиванню коштів, в тому числі взаємодію Державної служби фінансового моніторингу України з інститутами первинного моніторингу, насамперед, банківськими установами.

1. Дубровик-Рохова А. Фінансовий безлад: фінансова аналітика. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/profile/alla-dubrovyyk-rohova> (дата звернення: 05.11.2019). 2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с. 3. Коротков Э. М. Концепция менеджмента : навч. посіб. Москва : Дека, 1997. 304 с. 4. Орлюк О. П. Фінансове право. Академічний курс : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 808 с. 5. Клименко А. Фінансовий моніторинг – особлива форма фінансового контролю. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 4. С. 101–105. 6. Синюгіна Н. В. Фінансовий моніторинг як форма фінансового контролю за діяльністю банківських установ. *Управління розвитком*. 2015. № 7. С. 162–163. 7. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України № 1702 - VII. Дата оновлення: 24.11. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (дата звернення: 15.11.2019). 8. Матеріали офіційного сайту Державної служби фінансового моніторингу України: веб-сайт. URL: <http://sdfm.gov.ua> (дата звернення: 01.12.2019).

REFERENCES:

1. Dubrovyyk-Rokhova A. Finansovyi bezlad: finansova analityka. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/profile/alla-dubrovyyk-rohova> (data zvernennia: 05.11.2019). 2. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / holov. red. V. T. Busel. Kyiv ; Irpin: VTF «Perun», 2005. 1728 s. 3. Korotkov E. M. Kontseptsiia menedzhmenta : navch. posib. Moskva : Dek a, 1997. 304 s. 4. Orliuk O. P. Finansove pravo. Akademichnyi kurs : pidruchnyk. Kyiv : Yurinkom Inter, 2010. 808 s. 5. Klymenko A. Finansovyi monitorynh – osoblyva forma finansovoho kontroliu. Pidpryemnytstvo, hospodarstvo i pravo. 2005. № 4. S. 101–105. 6. Syniuhina N. V. Finansovyi monitorynh yak forma finansovoho kontroliu za diialnistiu bankivskykh ustanov. *Upravlinnia rozvytkom*. 2015. № 7. S. 162–163. 7. Pro zapobihannia ta protydiiu lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochyнным shliakhom, finansuvanniu

teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyshchennia : Zakon Ukrainy № 1702 - VII. Data onovlennia: 24.11. 2018 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (data zvernennia: 15.11.2019).
8. Materialy ofitsiinoho сайту Derzhavnoi sluzhby finansovoho monitorynhu Ukrainy: veb-sait. URL: <http://sdfm.gov.ua> (data zvernennia: 01.12.2019).

**Melnyk L. M., Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor,
Vozniuk T. V., Senior Student** (National University of Water and
Environmental Engineering, Rivne)

INCREASING THE EFFECTIVENESS OF FINANCIAL MONITORING

Introduction of financial and information technologies, development and globalization of the world economy, opening up of the borders, leads to increased the financial crime related to money laundering. It is possible to overcome the aforementioned problems by creating an efficient and high-quality financial security system, one of the important elements of which is financial monitoring.

The purpose of this article is to substantiate the role of financial monitoring entities in the country's current financial security system and to identify ways to improve their performance.

The article summarizes the scientific approaches to the nature of financial monitoring. The financial monitoring entities have been systematized, the tasks of the activity of the primary monitoring entities and the state monitoring entities have been defined. The rights of the subjects of the financial monitoring system have been outlined. The performance of financial monitoring system entities has been analyzed. The stages of the process of financial monitoring have been considered. The problems of functioning of the financial monitoring system have been outlined. It is emphasized that the entities most at risk of being involved in fraudulent cash flow schemes are banking institutions. Proposals and tools have been provided to improve the effectiveness of financial monitoring, in particular: improving the quality of audit of funds transferred to the authorized capital of entities; detection and elimination of shadow banks; the creation of a single centralized database containing information on all suspicious transactions and those subject to financial monitoring; systematic review of funds received from abroad in the form of investments; intensifying the fight against corruption in the financial management body; ensuring the interaction of controlling and law

enforcement agencies with a view to combating money laundering, including the interaction of the State Financial Monitoring Service of Ukraine with the institutions of primary monitoring, first of all, by banking institutions

Keywords: financial monitoring; financial security; subjects of financial monitoring; banking system.

Мельник Л. М., к.э.н., доцент, Вознюк Т. В., студентка
(Национальный университет водного хозяйства и
природопользования, г. Ровно)

ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ФИНАНСОВОГО МОНИТОРИНГА

В статье обобщены научные подходы к сущности финансового мониторинга. Систематизированы субъекты финансового мониторинга, определены основные задачи их деятельности. Проанализированы показатели деятельности субъектов системы финансового мониторинга. Рассмотрены этапы прохождения процесса финансового мониторинга. Определены проблемы функционирования системы финансового мониторинга. Предложены и определены инструменты для повышения эффективности финансового мониторинга.

Ключевые слова: финансовый мониторинг; финансовая безопасность; субъекты финансового мониторинга; банковская система.
